

Nagy János

A Szent Korona hazatérése

Huszonöt évvel ezelőtt, 1978. január ötödikén éjjel tíz órakor ritka vendég ereszkedett le a Ferihegyi repülőtér betonjára: az Amerikai Egyesült Államok elnökének második különgépe, az Airforce Two. Állami, társadalmi és egyházi személyiségek népes csoportja várakozott rá – az érkezés időpontját az amerikaiak többször változtatták – hol a kényelmes váróban, hol pedig a metsző hidegben kint, a terminál előtt. A felsorakozott díszszázad és a katonazenekar – a szokatlan hidegnek kitéve – szintén annak volt a jele, hogy rendkívüli esemény várható. A repülőgépen a Szent Korona, 33 évi távollét után, hazatért oda, ahová mindig is tartozott: Magyarországra. Vele együtt érkeztek haza a koronázási jelvények: a palást, az országalma, a jogar és a kard.

Akkori beosztásomból adódóan - külügyminiszter-helyettesként – nekem is volt feladatomban a fontos eseménnyel és annak előzményeivel kapcsolatban. Bár hozzá kell tennem: a döntések a legmagasabb szinten születtek, (az Egyesült Államokban sem az államapparátus, hanem maga Jimmy Carter elnök hozta meg a végső döntést) és én csak egy voltam – jóllehet nem kis felelősséggel – abban a csapatban, amely különböző szinteken és beosztásokban az ügy érdekében tevékenykedett. Nem vezettem naplót, s tudom, az ember idővel hajlamos szebbnek látni saját szerepét, mint ami valójában volt, mégis igyekszem hűen visszaadni a történeteket.

A korona viharos történetét sokan ismerik. Ezért most inkább csak epizódokat villantanék fel. Tényekből, legendákból? Ki tudja... Tény, hogy a háború vége felé a nyilasok nyugatra hurcolták, az akkori Németországhoz tartozó Ausztriáig. Ott benzines hordóba rejtették és elásták. Bizonytalan, hogyan szerzett tudomást erről az amerikai hadsereg tisztje, lényeg, hogy megtudta, és a fogságban lévő koronaőrökkel megmutattatta a rejtékhelyet. Ott azonban csak a ládát találták. Némi „ráhatás” eredményeként aztán előkerült a benzines hordó. Így kerültek a koronázási jelvények 1945-ben az amerikai hadsereg kezébe.

A legenda folytatódik: a vezénylő amerikai tiszt hivatalában a fürdőszobában tisztították le a benzines hordó szennyét a koronáról. Ne érje vád őket ezért! Korántsem biztos, hogy így történt. Másrészt nem az amerikaiak jöttek Budapestre a nemzeti ereklyéért. Az ideiglenes nemzeti kormány már 1945-ben visszakérte a koronát, de az amerikai válasz kitérő volt. 1946-ban viszont, amikor az amerikaiak jelezték visszadási készségüket, az akkori magyar kormány lebeszélte őket erről. Így aztán a magyar Szent Korona elindult addigi hányattatásainak leghosszabb utazására, Európából az amerikai Fort Knoxba. Sohasem volt még ennyire távol a hazájától.

Az igazsághoz tartozik, hogy ha „fogságban” is, de gondozási és őrzési szempontból kitűnő helye volt a koronázási ékszereknek Fort Knoxban, az Egyesült Államok arany-

tartalékának fellegvárában. Csak csodálni lehet, hogy jelentős károsodás a jelvények egyetlen darabját sem érte. Néhány apróbb sérülést az amerikaiak kijavították. Komolyan vették, hogy ez nem hadizsákmány, és hogy „megfelelő időben” vissza fogják adni jogos tulajdonosának, a magyar népnek.

Évtizedek jöttek, amikor arról folyt a beszélgetés, hogy mikor jön el ez a „megfelelő idő”. Az 1970-es évek közepére a magyar-amerikai kapcsolatok kilábaltak abból a gödörből, amelybe 1956-ot, majd 1968-at követően jutottak. Magyar részről őszintén szerettük volna javítani a kapcsolatokat az Egyesült Államokkal. Ránk nézve káros volt az „egy kalap alá vétel”, vagyis az a nézet, hogy az Egyesült Államoknak a Szovjetunióval kell javítania kapcsolatait, a Varsói Szerződés többi tagállama „majd ehhez fog igazodni”. Törekvéseinkre mindig árnyékot vetett a Szent Korona ügye. Minden lehetséges fórumon elhangzott a magyar észrevétel, hogy mindaddig nem lehet teljes a kapcsolatok normalizálása, amíg vissza nem adják a koronát.

Ez az érvelés hatni kezdett. Az amerikai fellazítási törekvéseknek is útjában állt az ügy rendezetlensége. Amerikában kezdtek nyilvánosságot kapni a korona visszaadását támogató hangok. Gerald Ford elnök 1976 májusában biztató ígéretet tett az őt felkereső Szekér Gyula miniszterelnök-helyettesnek a kérdés további vizsgálatára. Az ellenzők is felerősítették hangjukat. Számuk nem volt ijesztően magas, de zajosak voltak, befolyásuk és pénzük is volt.

1968-1971 között washingtoni nagykövetségként, 1971 után pedig Budapesten én is részese lettem az eseményeknek. Minden alapvető kérdésben megszülettek a felső szintű döntések. A cél: a Szent Korona hazahozatala. Az amerikai fél kéréseit, javaslatait – amikor eljön az idő – tisztelettel és maximális előzékenységgel kell fogadni, egészen addig a határig, ahol már nemzeti presztízsünk látványos sérelme kezdődne. A fő célnak alárendelhető amerikai igényeket nyugodtan teljesíteni lehet.

A hetvenes évek második felében érlelődött a számunkra pozitív döntés. Carter elnök, akinek mély vallásossága és humanista értékrendje közismert, komolyan vette, hogy neves amerikai és külföldi személyiségek egyre gyakrabban tették fel a kérdést: miért van még mindig Amerikában Szent István koronája? Ezt a kérdést tette fel Nagy Ferenc és Király Béla is. S ekkor Carter elnök, az ellenzőkkel szemben, a visszaadás mellett döntött, s az apparátusra bízta, hogy az Egyesült Államokra nézve negatív következményeket ellensúlyozzák, illetve előnyre váltsák. (Ez okozott is némi kelletlenséget a későbbi tárgyalásokon. Az ellenzők ugyanis olyan újabb és újabb követelésekkel álltak elő, amelyekről remélték, hogy a magyar fél nem fogadja el, s így kútba esik az egész ügy.) A teljes bizonyosságra azonban 1977 októberének első napjáig várni kellett. Cyrus Vance amerikai külügyminiszter akkor közölte New Yorkban Puja Frigyes magyar külügyminiszterrel: Carter elnök úgy döntött, hogy a Szent Koronát visszaszolgáltatja Magyarországnak, a magyar népnek. A visszaszolgáltatás technikai és protokolláris részleteit tisztázni kell. Azonnal kijelölte az amerikai megbízottat: Philip M. Kaiser újdonsült budapesti nagykövetet. (Kaiser nagykövetről, mint emberről, a korona visszaadása érdekében kifejtett tevékenységéről huszonöt év távlatából is csak a legnagyobb elismerés hangján szólhatok.) Néhány nappal később

került sor magyar részről az én megbízatásom hivatalos megerősítésére. Cyrus Vance teljes titoktartást kért tőlünk Carter döntését illetően. Ezt – természetesen – megígértük és megtartottuk. Oaker képviselő asszony, a visszaadás egyik heves ellenzője azonban 1977. november 3-án közreadta Carter elnök döntését. Ismét felbolydult a politikai élet Washingtonban. Az elnök utasítására másnap (november 4-én!) sajtókonferenciát hívtak össze és megerősítették a döntést. Ez a dátum nem csillapította a kedélyeket, sőt... Tiltakozó akciók, tüntetések indultak, ezen néhány szenátor, képviselő, fontos polgármester is részt vett. Követendő és tiszteletre méltó, ahogy az amerikai külügyi apparátus igyekezett mindenre válaszolni, jóllehet mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy az elnök döntése megmásíthatatlan. A magyar emigráció megosztott volt. A többség – hallgatólagosan vagy tevőlegesen – egyetértett Carter döntésével. A neves, magyar származású történész, John Lukacs pl. a Fehér Ház kérésére készített memorandumában úgy vélekedett, hogy az amerikai magyaroknak csak egy kicsiny, de hangos csoportja ellenzi a korona hazatérését. A döntő többség nem nagyon örül az ilyen hivatalos gesztusnak, de nem is ellenzi a korona visszaadását, már csak azért sem, mert százezrével járnak haza.

1977. október 1-jén tehát lezárult a Szent Korona hányattatásának hosszú szakasza. Hátravolt még egy sokkal rövidebb és kellemesebb szakasz: a hazaszállítás és az átadási ünnepség részleteinek kidolgozása a magyar és az amerikai megbízottak között. Mindent egyeztetni kellett – folyamatosan még a beszédek szövegét is – mindenben konszenzust kellett kialakítani. Ennek során túl kellett jutni a visszaadás ellenzői által felröppentett rémhíreken és követeléseken. Az egyik ilyen rémhír az volt, hogy az Egyesült Államok nem az eredeti koronát, hanem annak másolatát fogja visszaadni. Két kiváló szakember, Kovács Éva művészettörténész és Szvetnik Joachim ötvös-restaurátor – akik a jelvények szakmai átvételére Fort Knoxba utaztak – megnyugtatót: vannak a koronának olyan pontjai, amelyeket csak ők ismernek. (Fort Knoxban azonnal megállapították, hogy természetesen az eredeti korona van előttük.)

Az időpontokat az amerikai fél tűzte ki: 1978 január 5-én érkezik a Szent Korona Budapestre, és 6-án délutánra kéri a hivatalos átadást. Mi nem szólunk bele a hazaérkezés pontos időpontjába. Gondoltuk, hogy valamikor napközben, így sokan láthatják majd a díszmenetet. Nem így történt. Az Airforce Two január 5-én este tíz órakor, metsző hidegben és sötétben érkezett meg Budapestre. Éjfélre járt az idő, amikor a gépkocsioszlop és díszes kísérete elindult a repülőtérrel.

Az előkészületek örömteli eseményei és a ma már humorosnak tűnő epizódok közül csak néhányat említek. Lékai László bíboros, esztergomi érsek is legyen jelen a repülőtéri fogadtatásnál - hangzott az egyik washingtoni kívánság. Megnyugvással vették tudomásul, hogy nemcsak ő, hanem a többi történelmi egyház feje is meghívást fog kapni. Másik eset: Kaiser nagykövet, diplomatikusan körüljárva a kérdést – és egyáltalán nem valamiféle előfeltételként vagy követelésként – előadta azt a washingtoni kívánságot, hogy ne Kádár János vegye át a koronát és lehetőleg ne is legyen jelen az ünnepségen. Sértő volt ez az óhaj? Tulajdonképpen igen, hiszen Kádár János nem

viselt ugyan állami tisztséget (a kollektív államfői testületben, az Elnöki Tanácsban betöltött tagságán kívül), pártvezetőként Magyarország tényleges vezetőjének számított. Nálunk azonban már jóval korábban megszületett a döntés, hogy a Szent Koronát az Országgyűlés elnöke veszi át, Kádár János pedig nem szándékozik részt venni az ünnepségen, így nem volt nehéz túljutni ezen az akadályon sem. Olyan igény is érkezett Washingtonból, hogy a magyar fél jelentse ki: ha a korona hazajön, nem vesszük azt Moszkvába. Ezt így, szó szerint, elfogadni nem lehetett, de arra nyugodtan kötelezettséget vállalhattunk, hogy ha a korona hazajön, soha többé nem fogja elhagyni Magyarország területét. További kívánság volt, hogy Magyarország ne támasszon kártérítési igényt az Egyesült Államokkal szemben a korona visszatartásáért. Ez így egyoldalú lett volna. Végül abban állapodtunk meg, hogy egyik fél sem támaszt ilyen igényt a másikkal szem-

Anyaság

ben, az amerikaiak pl. azért, hogy őrizték, javították és hazaszállították a koronát. Szinte a legutolsó pillanatig foglalkozni kellett egy, a nemzetközi joggal talán alá is támasztható kívánsággal, hogy a korona, a megérkezés után, a hivatalos átadásig maradjon amerikai őrizetben. Ez – nem kimondva – azt sugallta, hogy a repülőtérről vigyük a jelvényeket az Amerikai Nagykövetségre. Ebből azonban már nagy zavar támadt volna. A tisztes kompromisszum az lett, hogy a parlamentben a magyar és az amerikai szakemberek végzik a dolgukat (átadás-átvétel), de az épületben lesz egy amerikai diplomata is, s a szakértői munka befejeztével az ő zsebébe vándorol vissza a láda kulcsa másnap reggelig. Vele együtt ott töltötte az éjszakát egyik diplomata munkatársam is. Közben az Országház ku-

polacsarnokát, az átadási ünnepség színhelyét is be kellett osztani. Középen az esemény méltóságához illő helyet foglalt el a korona és a koronázási ékszerek. A fennmaradt tér felét az amerikai vendégek, magyar és külföldi tudósítók kapták. A magyar résztvevőknek, vendégeknek mindössze 250 hely maradt. Hogyan lehet ezt a minimális számot elosztani, tekintettel a hatalmas érdeklődésre? Ezt a Külügyminisztérium nem vállalhatta. Ötven helyet fenntartottunk a „protokoll vendégek részére”, kétszáz meghívót pedig átadtunk a szakszervezeteknek, ifjúsági- és nőszervezeteknek, az Írószövetségnek és más művészeti ágak szervezeteinek, a mezőgazdaság érdekképviseleteinek, stb. Osszák el ők.

Meg kellett tervezni az átadási ünnepséget, egy pillanatra sem feledve, hogy fontos politikai eseményről van szó. Nem tudom, korábban elhangzott-e az Országházban egymás után a magyar és az amerikai himnusz, mert most igen. Kérdés volt, hogy mivel fejezzük be az ünnepséget? A Szózat akkoriban – elég baj – nem nagyon volt szereplője az ilyen ünnepségeknek. Kivéve az évenkénti tiszti esküt a Kossuth téren. Amikor munkatársaim felhívták erre a figyelmemet, azonnal eldönt, hogy a Szózat fogja zárni az ünnepséget és kísérszolgálatból ünnepélyesen kifelé gördülő koronát és a koronázási ékszereket. A magyarok arcán látni lehetett, hogy mély megrendüléssel élték át ezt a befejezést.

Örültem annak, ami történt, de főleg annak, hogy minden gördülékenyen ment. „Győzelmi ünnepet” azonban senki sem ült. Közhely, ha azt mondom, hogy „mindenki győzött”. Magyarország és a magyar nép azért, mert visszakapta jogos tulajdonát. Az Egyesült Államok azért, mert megőrizte, erősítette magyarországi pozícióit; mert elegánsan, a diplomáciai főiskolákon tanítandó módon rendezett egy régóta húzódó problémát, és – legyünk őszinték – egy kis tüskét szűrt Magyarország és szövetségesei viszonyába.

Az idő múlásával lassan feledésbe merül, hogy negyedszázaddal ezelőtt mi, hogyan és miért történt, ki mit és miért tett. A korona itthon van, s a többi koronázási ékszerrel együtt bárki által megtekinthető. Igaz, mozdult a helyéről, a Nemzeti Múzeumból az Országházba, de ez Magyarország határain belül történt. A palást – az ereklyék közül az egyetlen, amelynek keletkezési ideje (1031) vitán felül áll - a Nemzeti Múzeumban maradt. Az azonban biztosra vehető, hogy nem tettem könnyelmű ígéretet 1977-ben Kaiser nagykövetnek: Szent István koronája, a Szent Korona, nem fogja többé elhagyni Magyarországot területét.

Nagy János, egykori sárospataki diák, nyugalmazott nagykövet, aki 1971-80 között külügyminiszter-helyettesként tevékeny szerepet vállalt a Szent Korona hazatérésének előkészítésében, szerkesztőségünk felkérésére írta meg emlékeit, a korona hazatérésének 25. évfordulója alkalmából. A téma történelmi előzményei iránt érdeklődők figyelmébe ajánljuk Benda Kálmán - Fügedi Erik: A magyar korona regénye (Magvető Könyvkiadó, 1979) és Bertényi Iván: A magyar korona története (Kossuth Könyvkiadó, 1978) c. műveit.

